

Stenvalet allt viktigare när klimatet förändras

Ett snabbt förändrat klimat ökar behovet av restaureringsinsatser i kulturmiljöer. Men beredskapen är låg, varnar Riksantikvarieämbetet i en ny rapport.

– För stenindustrin kan det i framtiden bli ännu viktigare att välja en tålig stensort i utsatta lägen, säger restaureringskonsulten Ingvar Hedenrud.

TEXT **PETER WILLEBRAND**

RIKSANTIKVARIÉÄMBETET presenterade strax före årskiftet sin första årliga rapport om klimatförändringarnas effekter på kulturmiljöer och kulturmiljöarbetet. Den visar i korta drag att beredskapen är låg och att kostnaderna för skador redan är betydande.

Rapporten bygger på enkät till samtliga länsstyrelser, de svenska världsarvens rapportering till Unesco samt analyser av länsstyrelsernas bidrag till förvaltning av värdefulla kulturmiljöer. Utfallet visar att under 2024 påverkades minst femtio kulturmiljöer negativt av klimatrelaterade händelser, däribland Sveriges femton världsarv.

Elva länsstyrelser beviljade bidrag för att förebygga, dokumentera eller återställa skador. Kostnaderna uppgick till minst 8,5 miljoner kronor, vilket motsvarar tre procent av bidraget till kulturmiljövård som

– Skador i byggnader orsakade av ökad kondensbildning är vanliga orsaker till kostnader, till exempel fuktskador, röta och biologiska angrepp, säger Michael Frisk, utredare vid Riksantikvarieämbetet i en kommentar.

En fjärdedel av länsstyrelserna bedömer att kulturmiljöerna kommer att fortsätta påverkas under lång tid. Samtidigt konstateras att många kommuner saknar beredskap för klimatpåverkan på kulturmiljöer. Mindre än en fjärdedel tar upp riskerna



Vittringsskador på Operans tak i Stockholm.

FOTO: INGVAR HEDENRUD

i sina översiktsplaner, och ännu färre planerar förebyggande åtgärder.

INGVAR HEDENRUD är restaureringskonsult inriktad på byggnader med kulturhistoriskt värde, med natursten som en specialitet. Han är bland annat anlitad i Operans pågående restaurering.

– Jag ser ju mycket skadad sten i mitt arbete, men kan inte säga att jag sett en ändrad skadebild relaterat till klimatförändringar, det här är långsamma processer, säger han.

Men även han bedömer att temperaturer som pendlar runt nollstrecket med stor sannolikhet kommer att ge ökade frostsador på sikt.

– Inte minst för äldre sten av sorter som binder mycket vatten som den gotländska sandstenen. För figurhuggen sten har man traditionellt valt mjukare stensorter som gått att hugga för hand. Det är också denna

sten som ofta anses mest kulturhistoriskt värdefull. Kanske kommer denna sten behöva skyddas mer i framtiden. Just den gotländska sandstenen har traditionellt sett alltid varit målad med linoljafärg som ger ett ökat skydd mot vattenupptagning och vittring.

En ökande nederbörd kommer också att innebära mer salt-, fukt- och frostrelaterade skador på grundmurar, källarvalv och socklar.

– Även här kan man tänka preventivt i högre utsträckning snarare än att vänta på att skador inträder, som att leda bort vatten, fuktisolera, sänka temperaturen i äldre källare med mera, säger Ingvar Hedenrud.

– För stenindustrin kan det i framtiden bli ännu viktigare att välja en tålig stensort i utsatta lägen, att fundera på vilken stensort som är lämplig. Det gäller även vid restaureringar, säger han. ■